

Juha O Luukka

KOIVISTO 1917–1918

Viipurin ja Pietarin puristuksessa

Meidän on suhtauduttava eläviin
hienotunteisuudella,
vain kuolleille olemme velkaa totuuden.

Voltaire 1694–1778

Viipurin viimeisen poliisimestarin Emil Kokon
(1903–1955) tunnuslause

Koivisto 1917–1918

VIIPURIN JA PIETARIN PURISTUKSESSA

Juha O Luukka 2022

© 2022 Luukka, Juha O

Kannen suunnittelu: Anniina Nummela

Sisuksen taitto: Anniina Nummela

Takakannen teksti: Päivi Olin ja Teuvo Tikkanen

Kannen kuvassa ratsumestari Sven Weckström, punapäällikkö
Heikki Kaljunen ja ratainsinöörin vaimo Eva Andersén.

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 9789528066590

SISÄLLYSLUETTELO

Lukijalle	13
Taustaa: <i>Kurkistus mustaan aukkoon</i>	15
I	19
Myrskyn enteet	19
Työväenaate Koivistolla	20
Nikolai II luopuu vallasta	22
Kohti myrskyä	25
Myrskyn portit aukaistiin	28
II	29
Sodan alkua	29
“Myö ei ruveta siihen, siin ammutaan ihmisii – Suomalaisii!”	34
Sota Karjalankannaksella	35
Viipurissa kahakoidaan	37
Venäjänsaarelaiset lähtevät liikkeelle	39
Kapina alkaa	40
Kunnanlääkäri Toivo Edward Olin	46
Punainen valta ja terrori Koivistolla	50
Punaisen terrorin luominen julmilla hengenriistoilla	57
Ruutikellari räjähtää ja Eva Andersén pakenee Terijoelle	59
Vankiin pidetään yhteyttä	61
Terijoelta turvaan Viipurin Diakonissasairaalaan	65
Poistumiskäskyt	67
Ruutikellari, sähköttäjä Saloheimo, kauppias Piironen ja opettaja Kuoppa	69

III	73
Hjalmar Lempiäisen pako Kaljusen kynsistä Uudenkirkon Vitikkalasta Lavansaareen	73
Punainen terrori jatkuu Suomenlahdella	77
Perhe Saarenpäässä – Kohtalona märät sukat.....	81
Koulupojan kertomus Koivistolta	84
Postinkuljettaja Anton Soinia ammutaan Maksлахdessа.....	90
Laki oli ankarampi kuin Tsaarin aikana	92
Postinkuljettaja Jalmari Kaukiainen Saarenpäästä.....	94
Herralat Seiskarissa	98
Terioen kunnanlääkärin poika Kaljusen panttivankina.....	100
Punainen sairaalakomissaari auttaa Olinia.....	103
IV.....	106
Saksalaiset lähtevät liikkeelle	106
Lavansaaresta liikkeelle.....	108
Oivallinen saalis	113
Arvioita Pitkäpaaden taistelusta.....	115
S/S Windau, jäänmurtaja Jermak ja panssariristeilijä Rurik.....	118
Koulutusta ja S/S Windaun varustamista	119
Hämäys Inossa	123
V.....	125
Tampereelta kohti Viipuria	125
Tampereen antautuminen ja puhdistustoimenpiteet.....	127
Verinen taistelu Raudussa ja Raasulissa	129
Kohti Karjalankannasta ja Koivistoa	131
Jääkäri, sabotööri, Spalernajan vanki, ratsujääkäriluutnantti Ilmari Relander	134
99 Venäläisvangin joukkomurha Joensuussa	136
Ryhmä Ausfeld lähtee liikkeelle 19.4.1918.....	138

Kohti Terijokea	146
Rainer Stahelin kertomus Raivolan valloituksesta.....	148
Jääkäriluutnantti Melinin taistelua Terijoella	154
Ensimmäisenä Terijoelle	155
Komendantti ja poliisimestari nimitetään Terijoelle	156
Kertomus taistelusta Mesterjärven asemalla ja Puumalan valtaukselta	158
Punaiset pakenevat Koivistolta	160
Viipuriin Läänivankilan verilöyly	161
Humaljoelle ja Koiviston kirkonkylälle perustetaan suojeluskunnat	165
Kaislahti, Johannes – Ratsujääkärit löytiin verissä päin takaisin.....	166
Viipurin siviilien joukkomurha	170
Ratsujääkärit saapuvat Koivistolle	171
VI	174
Miten tähän oli tultu?	174
Joutsenlaulu 1.5.1918 – 4.5.1918.....	177
Mestaukset alkavat	178
Mestaustapahtuma	183
Tauko mestauksissa	185
Uudelleenjärjestelyt – Raivolan ja Terijoen komendantuurien perustaminen	187
Päiväkäsky tutkintakomissioiden perustamisesta	189
Kenttäsanarmiosaston perustaminen Karjalankannakselle	189
Järjestelyjä Koivistolla	191
Järkevästi ajattelevia.....	192
Järjestelyjä Koiviston suojeluskunnassa ja Humaljoella	194
Teloitukset jatkuvat	201
Mannerheimin antama teloituskielto.....	207
Päiväkäsky ei estä teloituksia.....	208
Valkoisen terrorin vuosimuistot.....	211

Kuolemaantuomitut	212
Koivusaaren Selkärannalle haaksirikkoutunut "Seilipaatti"	217
Koivusaaren punaisen lieden hauta	221
Säkillinen rahaa.....	224
Punavankien ruumiita kaivetaan ylös joukkohaudasta	224
Punakaartilaisten ruumiiden siirtäminen yleisiin hautausmaihin.....	227
Esikunnan päätös todistuksesta ammuttujen omaisille	228
Koivisto valtakunnan lehdissä	229
Orpolapsia.....	232
VII	235
P. E. Svinhufvudin armahdusasetus	235
Lastuja laineilla – Ihmiskohtaloita myrskyssä	237
Seiskarilaiset tulivat Ingerttilään toukokuussa 1918.....	239
Kultakello ja tappelu Pietarissa	241
Haastatteluja	242
Koiviston punainen valtakausi ja johtopäätös Otto Pirsken kohtalosta	259
Miten sodasta 1918 selvittiin?	262
VIII.....	264
Valtionrikosoikeusmenettely ja Alfred Hytin osanotto punakapinaan	264
Punakaartilaiset Aleksanteri Passoja ja Emil Pulli	272
Taustaa komentoketjuille.....	280
Koivisto osana komentoketjua.....	283
Raivolan komendantti	286
2. Eskadroonan teloituskokemus ja kenttäseurueen 1. eskadroona	288
Tuomioita ja oikeuden käyttötapoja	290
Raivolan komendantin edustaja A. Indola	293
Kyläkokousten pöytäkirjoja	294
Poistettavia	296

Kirje sota-oikeuden puheenjohtajalle	300
“Kiinni saatu verihurtta”	301
Raivolan kruununnimismies Kustaa Verner Valanne	307
Koiviston nimismiespiirin poliisikonstaapeli Reino Ratia	311
Luettelo Humaljoen esikunnan alueella kuulustelluista punakaartilaisista	312
Teloitusten laillisuus Koivistolla.....	315
Etelä-Kannaksen korkeat teloitustappioluvut	321
Suomi	323
Lopuksi	325
Kirjailijasta.....	328
Kirjallisuutta	331
Henkilöhakemisto	347

LUKIJALLE

Isäni suku on kotoisin Koivistolta, Karjalankannakselta. Sukuani voidaan seurata aukottomasti taaksepäin vuonna 1575 syntyneeseen ensimmäiseen tunnettuun kantaisääni Eerik Eerikinpoika Luukkaan, joka asui Koiviston Koivusaaren Ingerttilän kylässä. Kiinnostuin suvustani kymmenen vuotta sitten ja aloin hakea tietoa Koivistosta ja kävin siellä paikan päällä muutamia kertoja. Aiheesta lukiessani tulin ajassa vuoteen 1918 ja löysin merkintöjä isoisäni Adolf Matinpöika Luukan (s. 1899) ja hänen veljiensä pakenemisesta Lavansaareen, minussa heräsi kiinnostus: miksi he pakenivat ja mitä sitten tapahtui? Löysin jälkiä koivistolaisista Pitkäpaaden retkikunnassa ja alueella liikkuneella s/s Windau -aluksella.

Mitä enemmän löysin tietoa, sitä enemmän piti avata uusia tietoon johtavia ovia. Helsingin, Turun ja Mikkelin Kansallisarkistot tulivat tutuiksi. Odotin malttamattomana jokaista tilaamaani arkistomappia ja niiden aukaisua. Tuntui kuin olisin päässyt aikamatkalle Koivistolle, sen kujille ja saariin. Kansallisarkistossamme on valtavasti tietoa odottamassa löytäjänsä ja puuttuvan palan sijoittamista menneeseen aikaan. Tänä päivänä tiedon hakijalla on käytössä monia muitakin tietolähteitä käytössään, kun kotitietokoneen avaa.

Hämmästelin, millaiseen maailmaan olinkaan tullut. Isoisäni jälkien seuraaminen jäi vuosien 1917–1918 ajalle Koivistolle ja rajasin tutkimukseni sisällissotaamme. Viipuri ja Pietari näyttelivät aina merkittävää osaa koivistolaisten elämässä, myös

aikana, jolloin kansamme oli myrskyisässä murroskohdassa. Koivistolla on tuolta ajalta valtava määrä kätkettyjä tarinoita ja ihmiskohtaloita. Monet vuoden 1918 sodan valkoisen osapuolen kohtalot on tunnettu tarkkaan, kun sitä vastoin punaisen osapuolen kohtalot ovat olleet vaarassa jäädä unholaan. Yksistään Suomen sotasurmasampo 1914–1922-tietokannassa on lähes 2 000 ihmiskohtaloa, joista ei tiedetä mitään. Nämä ihmiset ovat yksinkertaisesti kadonneet.

Olen tarkastellut tässä teoksessani Suomen sisällissodan osapuolia puolueettomasti. Molemmat ansaitsevat huomiomme. Asioita ei pidä tarkastella nykypäivän arvojen perusteella, vaan kyseisenä ajankohtana vaikuttaneiden normien kautta, sukeltamalla menneeseen aikaan. Siten ymmärtää historiaa – ja elämää.

Esitän nöyrät kiitokseni niille monille, jotka ovat luovuttaneet tietojaan minulle. Kiitän erityisesti viimeisen viiden vuoden aikana saamastani kannustuksesta ja avusta tiedon keräämisessä seuraavia henkilöitä:

FT Seppo Aalto, FT Pirkko Kanervo, Jorma Leino, Päivi Olin ja Teuvo Tikkanen.

Lämmin kiitos myös kieliasun tarkastajille Anniina Nummelalle ja Anne Nummelalle. Samoin kiitos Koivisto-säätiölle, joka piti asiaa tärkeänä ja on tukenut tämän kirjan valmistumista.

Kaarina, toukokuu 2022
Juha O Luukka

TAUSTAA

Kurkistus mustaan aukkoon

Suomen vain 3 kuukautta kestänyt sisällissota vuonna 1918 oli verinen ja raaka. Se vaati 40 000 uhria, joista suurin osa oli hävinneitä punaisia. Taisteluissa kaatui noin 10 000 ihmistä: korkean kokonaisuhriluvun aiheuttivat rintamantakainen terrori ja joukkoteloitukset sekä vankileirien riuduttava nälkä ja tappavat tautiepidemiat. Suomessa elettiin muutaman kuukauden ajan maan historian synkintä aikaa. Sota repäisi Suomen kahtia. Ihmisten väliin syntyi leveä kuilu, joka ei edes 104 vuodessa ole vielä täysin umpeutunut.

Sisällissodan tärkeä vaikutus itsenäisessä Suomessa, järkyttävät tapahtumat ja suomalaisten mieltä jäytävät muistot ovat perusta sille, että se on yksi maamme historiankirjoituksen eniten tutkittuja aiheita. Nimikkeitä on Janne Salmen laatiman luettelon mukaan 701.

Aina 1960-luvun lopulle asti tutkimuksessa painottui nationalistinen, vapaussotaa korostanut valkoinen totuus. Jaakko Paa-volaisen punaista ja valkoista terroria koskeneet tutkimukset aloittivat oikaisun kohti objektiivisuutta: vaietusta keskusteltiin ja sekä valkoisten että punaisten tavoitteita ja toimintaa tarkasteltiin uusista näkökulmista. Kokonaiskuva sisällissodasta ja terrorista on täydentynyt ja tarkentunut etenkin 2000-luvulla

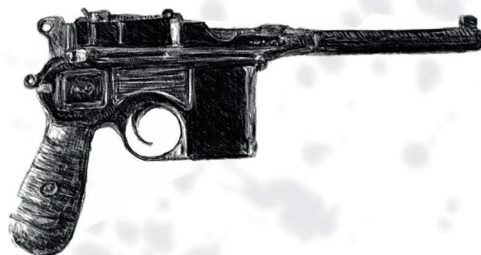
sen jälkeen, kun Heikki Ylikangas 1989 julkaisi kirjansa Tie Tampereelle. Viime vuosina on Suomen sisällissota myös yhdistetty kansainvälisiin tapahtumiin ja I maailmansotaa käyneiden suurvaltojen tavoitteisiin Pohjois-Euroopassa.

Merkittävän lisän sisällissodan tutkimukselle ovat antaneet yhtä paikkakuntaa tai rajattua aluetta koskeneet työt. Parhaimmat niistä ovat osoittaneet, että Suomessa yhden sodan sisällä käytiin monesta eri syystä luonteeltaan toisistaan poikkeavaa paikallista sotaa.

Tutkimuksessa on kuitenkin maantieteellinen vinouma. Se on painottunut voimakkaasti länteen, Suomi Kymijoesta ja Savonradasta itään on jäänyt vähemmälle huomiolle. Erityisen viime sotien jälkeen julkaistun kirjallisuuden vähyys koskee silmiinpistävästi Neuvostoliitolle luovutettua Karjalaa, vaikka se oli sisällissodan puhkeamisen, kulun ja loppuratkaisujen kannalta tärkeä alue.

Tosin 2010-luvulla mustaa aukkoa ovat täyttäneet Teemu Keskisarjan Viipuria ja Heikki Ylikankaan Raudun suurtaistelua käsittelevät teokset. Sen sijaan niitä vastaavia tutkimuksia ei ole Kannaksen maaseudusta kirjoitettu Syitä on ainakin kaksi: Karjalan kannas oli poliittisesti arka alue ja kotinsa jättäneiden ihmisten ajatukset täyttivät vasta käydyn sodan menetykset, jotka syrjäyttivät taka-alalle kapinavuoden kipeät muistot.

Juha O Luukan teoksen *Koivisto 1917–1918: Viipurin ja Pietarin puristuksessa* on rikostutkijan tarkkuudella peruslähteiden palapelin paloista koottu selvitys vuoden 1918 vallankumouskausiensa aikaisista ja jälkeisistä tapahtumista erityisesti Koivisto-

Koivistolaisilla oli hyvä elämä. Kyläläisten välinen yhteistyö oli sujuvaa ja Koiviston hyvää henkeä edistävää. Ihmisillä oli hyvät kodit, kaikilla oli töitä ja lapset saivat käydä koulua. Viikonloppuisin soi musiikki ja oli tanssitilaisuuksia. Koivistolaiset kävivät kirkossa ja harrastivat kaikkea kulttuuria. He perustivat nuorisoseuroja ja työväenyhdistyksiä.

Toukokuussa 1918 kaikki muuttui kuin salamaniskusta. Väkivalta astui kaiken hyvän tilalle. Alkoi pimeä aikakausi. Sisällissodan julmuus tuli esille; ihmisiä mestattiin. Heidät teloitettiin ampumalla. Ruumiita oli joka puolella kaivetuissa montuissa. Kuolleita oli kymmenittäin. Useita poikia samasta perheestä saattoi joutua mestauslistalle. Perheitä tuhoutui. Tuomioistuimet julistivat omia ampumalistojaan, eikä minkäänlaista oikeudenkäyntiä ollut. Mihinkään väkivaltaisuuksiin ei kuitenkaan ollut aihetta varsinaisten taisteluiden jälkeen.

Miten tähän oli tultu?

